
Сузана Мунћан
ОШ „Сава Мунћан“ Крушчица, Бела Црква

Стручни рад
Методичка пракса број 1/2020
УДК: 37.091.3::78
37.091.33-028.22:78
стр. 75 - 96

ПРИМЕНА ФОНОМИМИКЕ У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ У РАЗРЕДНОЈ НАСТАВИ

Резиме: У раду са ученицима млађих разреда, тачније комбиновано - од првог до четвртог разреда, испитана је могућност примене фономимике у настави музичке културе. Рад представља покушај да се оде даље од класичне организације наставе овог предмета. Применом фономимике, као методичке иновације умањена је расплинуост програмских садржаја, при чему је број часова обраде, смањен у корист часова утврђивања и вежбања. Динамичност часа је појачана. Креативност наставника директно подстиче мотивацију и самосталност ученика. Функционално учење је остварено применом стимулативних наставних алата за час, дидактичко-методичким вертикалним и хоризонталним повезивањем садржаја програма музичке културе и усмеравањем ученика на запамћивање кроз ситуације које се намећу чулима. У завршном делу часа, интерактивном петоминутном провером предавач стиче увид у резултате рада које је остварио на том часу. То јест, да ли учење путем фономимике има учинак на обликовање различитих сегмената наставе и учења. Такође, намера нам је да овим радом информишемо наставнике о примени фономимике у млађим разредима и подстакнемо их да трагају за адекватним методичким решењима у настави музичке културе.

Кључне речи: Музичка култура, музичко описмењавање, фономимика, наставне методе, функционално учење.

УВОД

Све досадашње реформе васпитно-образовног система, покретане су да се настава и васпитно-образовна делатност у целини осавремене и ускладе са новим и све сложенијим захтевима друштвене стварности. У подручју музичке културе²², осим назива овог предмета промене наставних планова и програма углавном су биле усмерене на извесне корекције садржаја наставних планова и програма и постигнућа, а веома ретко и недовољно на корекције концепције ове делатности. То је без сумње, изазвало извесно заостајање и појаву многих слабости у свим доменима стручно-методичког рада у настави музичке културе у млађим разредима, што се осликава и у опадању ефикасности наставе и свих других активности које се структурно везују уз ову наставу. На жалост, ово потврђује и чињеница да ученици са изласком из основне школе нису ни базично музички описмењени.

УТИЦАЈ МУЗИКЕ НА ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Да подсетимо, према Стратегији развоја образовања „Функција основног образовања и васпитања јесте да базично описмени ученике из свих области значајних за живот у савременом свету, да развија функционална знања, умења, мотивацију за учење, ставове и вредности неопходне за формирање националног и културног идентитета, те базичне културне потребе и навике, што оспособљава за даље школовање, целоживотно учење и активан и конструктиван живот у савременом друштву.“ У прилог наведеном, у правцу свестраног развоја личности детета, односно за пожељан индивидуални развој појединца, музика представља један од незаобилазних сегмената развоја младих. „Музика је могућност успостављања креативног односа према откривању сопственог унутрашњег простора, оријентације између Ја и Другости, те креативно откривање граница и комуникација са собом и светом...“ (Ивановић, 2008: 73).

Наиме, ако као музички писац и критичар Душан Плавша: „... дефинишемо музику као врсту уметности која утиче на образовање духа и срца“, онда је можемо сагледати као моћну уметност која утиче на развој особе у целини. Анализирана педагошко – дидактичка и друга релевантна литература која се односи на музичко образовање и васпитање ученика у основној школи, указује да настава музичке културе представља једно од незаобилазних дисциплина која подстицајно делује на општи развој детета. Такође, заједно са другим предметима утиче на свестрани развој личности детета, са циљем да код ученика развије естетски доживљај, машту вештине, навике и стваралачки импулс.

²² Назив предмета „музичка култура“ установљен је Планом за основну школу 1984. године, претходни назив предмета био је „музичко васпитање“, а првобитно „певање“.

Осим наведеног, да подсетимо на објашњења Виготског да померање захтева ка зони наредног развоја доводе до развитка мишљења детета, што значи да дете најбоље учи када захтеви иду мало испред његовог тренутног нивоа развоја. Стога, при музичком едуковању, уз слушање музике овладавање нота не би се смело занемарити или започети прекасно. С обзиром на информална и формална предзнања ученика и њихове развојне-сазнајне компетенције већ приликом уписа ученика у први разред, истовремено са читањем и писањем слова, читање и писање нота се може организовати.

Уважавајући учење Виготског, у контексту образовања и васпитања, у основној школи, од најранијег детињства треба подржавати и подстицати природни развој музичких способности деце, али на законитостима музичког изражавања и обликовања.

ПРОГРАМСКА СТРУКТУРА МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Према изводу из Програма наставе и учења²³ музичка култура је један од обавезних предмета који се изучава током основног образовања и васпитања ученика у Р Србији. Заступљен је током целе школске године, са по једним часом недељно од првог до осмог разреда. У почетним разредима предвиђено је певање и свирање по слуху, а тек од трећег нотно описмењавање.

С обзиром на циљ (стварање навика за бављење музиком, развој естетских мерила и националног идентитета) и задатке (уознавање основа музичке писмености, развијање способности за певање и свирање, музичко изражавање и стварање уознавање музичких дела слушањем, развијање патриотских осећања путем уознавања српске народне и уметничке музике, уознавањем музике других народа, националних мањина и етничких група који живе на простору Р Србије, као и музике светске културне баштине), видимо да је значај овог предмета је вишеструк.

Анализом садржаја програма музичке културе, ученици током основног осмогодишњег школовања целоживотно се музички се описмењују. Уознају се са многобројним музичким појмовима, односно стичу знања и информације из музичке уметности, кроз области које се међусобно прожимају: извођење (певање/свирање), слушање и стварање музике. Музичким описмењавањем код ученика се развија љубав према музичкој уметности, развија се уметнички укус, односно смисао за лепо и узвишено. Музичка култура доприноси општем музичком и интелектуалном развоју

²³ Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе учења за први разред основног образовања и васпитања (С. Гласник РС – Просветни гласник, бр. 10/2017) и Правилник о наставном плану и програму за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања („Просветни гласник“, бр. 11/16)

детета, односно потпомаже његов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот. Такође, савладавањем основне музичке писмености оспособљавамо ученике да певају и свирају из нотног текста, као и да активно учествују у музичком животу своје околине.

Из наведене анализе, закључујемо да се према својим садржајима наставни програм музичке културе реализује у неколико етапа, сходно психофизичком развоју ученика, те да би ученик имао активно учешће на часу, сазнајни процес ефикасан, настава треба да се одвија у ведрој и радној атмосфери. Имајући то у виду, усвајање знања ученика зависи од добре организације часа, који мора да буде добро планиран, осмишљен и занимљив. Полазећи од тога наставник тражи начине којима се усвајање нових знања може побољшати. Такође, за успешну реализацију наставе и остваривање исхода музичке културе потребно је да наставник добро познаје предмет који предаје, а потом умешно планира реализацију наставни процес овог предмета.

Један од начина на који се усвајање нових знања може побољшати је учењем кроз игру и забаву. За ефикасно учење и трајно овладавање музичких појмова, односно за њихово хоризонтално и вертикално повезивање, учитељ/наставник има могућност да иновира методiku рада наставни рад и организује наставни процес који представља.

КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСТАВЕ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА

Наведене чињенице и околности упућују на слабости у правцу проучавања унутрашње логичке повезаности садржаја наставе музичке културе са процесом сазнања и учењем. Излаз из тога могућ је новим методичким и дидактичким „конструкцијама и реконструкцијама“ програма, односно стварањем и проверавањем различитих методичких решења. Чињеница је да ученици са изласком из основне школе нису ни базично музички описмењени. Због тога је ефикасан приступ у музичком описмењавању подухват веома сложен, који захтева иновирање наставног рада, који би омогућио дугорочно памћење обрађених садржаја програма. Резултат правилног методског приступа у свакој области изучавања јесте трајност и примењивост наученог.

Конкретно, када је у питању музичко описмењавање ученика у основној школи, често се поставља питање у којој мери оно треба да буде заступљено. Евидентно је да нови образовни програм пружа све потребне информације за припремање процеса учења, али чињеница је да се распоред обраде садржаја програма по разредима није мењао деценијама у назад. Такође, број и однос унутар типова часова годинама је непромењен. Извесно је да, редовна настава често не задовољава индивидуалне могућности и потребе ученика.

Стога, ако желимо да нам деца конструктивно и стваралачки размишљају, морали би смо да променимо досадашње методе и приступе у раду. За дуготрајно памћење потребан је нова концепција учења на часу, која се заснива на активно-креативном начину рада, где би ученици били активни учесници у настави, а не само пасивни посматрачи.

Према томе, када желимо да ученици нешто науче онда их пре свега морамо заинтересовати за то што желимо учењем постићи. Потребна је стимулативна средина у којој ученик креативношћу долази до знања, како стоји у Стратегији развоја образовања „да уче својом вољом, да желе нешто да науче, да воле да нешто науче, а не под силом и присилом“. То подразумева вешту комбинацију примене ефикасних метода, средстава, облика и извора наставног рада на сваком часу.

ФОНОМИМИКА – ФУНКЦИОНАЛНИ ПРИСТУП УЧЕЊУ У НАСТАВИ МЛАЂИХ РАЗРЕДА

Важан чинилац за ефикасну наставу музичке културе може бити избор начина рада, односно адекватних метода у практичном раду. Из литературе видимо да, за овај предмет покрет, тачније покрет руке може бити динамична метода рада. Према, истраживањима Јович-Милетић, покрет позитивно утиче на свеопшту радну атмосферу на часу без обзира на индивидуалне разлике „...а такође и на квалитету певања и квалитету меморије“ (Јович-Милетић, 2011:33). Очигледно да између музике и покрета постоји интеракција која утиче на обим и квалитет знања, што је значајно за изградњу наставе примерене потребама појединца и друштва.

У прилог реченом, по Монтесори, саставни део целокупне људске активности, активности централног нервног система, чини покрет. Такође, она указује да се личност једини може изразити покретом (Монтесори, 2003: 188). Како наводи Брковић, „...велики значај за памћење имају ситуације које се намећу чулима, догађаји који емоционално ангажују дете и мотивацију (Брковић, 2011: 240). Наравно, у музичкој култури покрет руке се користи приликом праћења мелодијско-ритмичке обраде садржаја, односно при тактирању. Проучавајући литературу наилазимо на примену ручних знакова као вид олакшице при обради основних тонова на раном узрасту. Притом оцена је да „покрет руке“, тачније фономимика може бити ефикасан начин остваривања програма, односно методичка активност која значајно доприноси развијању ума и способности ученика, то јест ефикасном базичном музичком описмењавању.

Да би направили промене на квалитету наставе и меморије, потребно је према Правилнику да се настава „...одвија у ведрој и радној атмосфери“, такође, препоручено је између осталог „комбиновати разне методе рада“. То значи да наставник може показати своју музичку инвентивност и приступи промени наставне праксе. Тачније, дата је слобода предавачу у трагању за „функционалним методама“.

Изменама у начину свог рада, наставник професионално развија методiku наставе, то јест утиче на примену методичких поступака у настави различитих од устаљених метода на које су навикли наставници у дугогодишњем раду.

Ако пођемо од идеје Деснице и Коште да „ученици већ у првом разреду започињу с учењем и записивањем нота, а предвиђено је да су до четвртог разреда музички описмењени“ (Десница и Кошта, 2013). Директан увод у музичку писменост, а примамљив за овај узраст, јесте уочавање и сликовито-графичко приказивање тонова Це дур лествице. Што значи, одговарајућим цртањем и покретима руке, односно визуелним приказивањем тонова у лествици помоћу фономимике, добило би се на „подизању афективно-конативне сфере на висок ниво, а такође и на квалитету певања и квалитету меморије“, како даље аутор објашњава „...ненавикла на покрет, најпре неспретна, деца почињу да гласом и покретом у ритму нотно певају и томе се радују“ (Јовић-Милетић, 2011: 33).

ФОМОНИМИКА - ПОЈАМ И ОДЛИКЕ

Као практично решење структурирања програмских садржаја музичког описмењавања, може бити демонстрација методе рада покретом руке и шака, као начина функционалног учења и памћења, односно фономимиком. Појам фономимика у музичкој култури подразумева очигледан начин визуелног приказивања тонова у лествици помоћу положаја десне руке (Вујаклија, 1986). Прецизније, по Кршић-Секулић, В. фономимика „... обухвата систем устаљених покрета отворене шаке којом наставник усмерава мелодију по тоновима лествице мењајући положај шаке и смер - од појаса до чела“ (Кршић-Секулић, 2006: 124).

Према сазнањима из литературе, начин учења музике преко покрета није новина, утемељена је на античкој и средновековној техници представљања кретања мелодије-тонова покретима руке. Потом је налазимо у методици рада европских музичких педагога деветнаестог и двадесетог века, попут: Курвена (Curwen), Хундегер (Hundoegger), Кодалиа (Kodály), Далкроза (Dalcroze) и других. При раном музичком описмењавању присутна је у свету и данас²⁴.

Под називом фономимика, ову методу увео је и разрадио у приручнику „певања за школе и друштва“ 1841, енглески професор музике Џон Курвен²⁵. После Курвена и други методичари уводе ову методу у своју праксу, нарочито у Немачкој. Као творац система фономимике помиње се Галин²⁶. По Дробни, прво дело у којем се

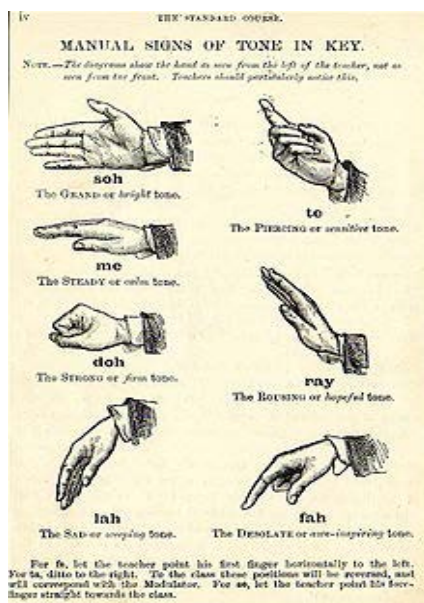
²⁴ Упутства и препоруке за примену фономимике можемо видети на доступним сајтовима из различитих земаља, попут - https://www.youtube.com/watch?v=kK_yQN83kUA и други.

²⁵ Џон Курвен²⁵ (Curwen John 1816-1880), такозвана Метода тоник-солфа, коју је 1812. године осмислила учитељица музике Гловер (Sarah Ann Glover), са циљем да поједностави учење певања црквених песама.

²⁶ Пјер Галин (Pierre Galin 1786-1821).

фономимика помиње јесте „Курс часова и вежбање по Тоник сол-фа методи“ аутора Џона Курвена²⁷. Како наводи, у поменутој књизи много се простора посвећује улози руке у илустровању функционалности појединих тонова (Дробни, 2009: 47- 48). У Кервиновој функционалној фономимици, коју примењује и мађарски композитор и етномузиколог Кодали²⁸ (Kodály) сваки тон приказан је различитим знаковима руке и шаке.

Облик и положај шаке десне руке означава ступњеве дијатонске лествице: на пример *do* (основни ступањ) се приказује стиснутом шаком у висини струка, за *mi* (трећи ступањ) - испружен длан окренут према телу у висини браде, тон *sol* (пети ступањ) водоравно испружена шака у висини носа, потом *si* (седми ступањ) испруженим кажипрстом према горе у висини слепоочнице и тако даље за сваки тон, што можемо видети на слици бр. 1 на којој је приказана сликовито-графичка верзија Кервинових ручних знакова²⁹.

Слика бр. 1 Кервинова функционална фономимика

²⁷ Како Васиљевић наводи, у делу *The Standard Course of Lessons and Exercises on the Tonic-Solfa-Primer* аутора Curwen John, објављеног 1877. године, први пут је изложена модернија основа фономимије (Према: Васиљевић, 1978: 33).

²⁸ Кодалијев (Zoltán Kodály) концепт заживео је у Мађарској, а временом се проширио и у друга подручја света, често у комбинацији са другим методама. Према његовим замислима промењен је целокупан концепт музичког образовања, што је захтевало ниво подизања музичких компетенција учитеља. По Кодалију развој музичких способности почиње у раном детињству. Главни циљ је музичко описмењавање деце помоћу певања и нотног записа уз коришћење фономимике на елементарном нивоу.

²⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/John_Curwen

О стимулативном деловању функције руке писали су домаћих аутора, попут Васиљевић, Тракиловић, Кршић и други. У њиховим излагањима описана је или примењена фономимика као метода учења приликом музичког описмењавања ученика музичких школа. Наиме, они указују на одлике и улогу аутентичне методе „ручних знакова“ у побољшавању раног музичког описмењавања.

Будући да је потреба за целоживотним образовање ученика присутна, онда је експериментисање, стварање и проверавање различитих метода рада у настави могуће и оправдано. Тиме је, проучавање и трагање за новим решењима у постојећој наставној пракси основне школе од свеопштег интреса, притом се може доћи до нових приступа и поступака у настави који ће успешније задовољити будуће потребе и захтеве друштва и појединца у развоју.

ПРИМЕНА ФОНОМИМИКЕ У ОБЛАСТИ МУЗИЧКОГ ОПИСМЕЊАВАЊА У НАСТАВИ ПРЕДМЕТА МУЗИЧКА КУЛТУРА МЛАЂИХ РАЗРЕДА

Да би се побољшало учење, како истиче Ивић, треба поћи од личног искуства ученика и подстицати их на практичне активности у непосредном контакту са реалношћу. Из наведеног прегледа садржаја Правилника, предмет Музичко васпитање условљен је малим фондом часова и обимним захтевима, конкретно за област музичко описмењавање недовољно је часова утврђивања општих конкретних знањима која ће ученику остати за цео живот. Стога, је за овај час процес сазња организован у интеракцији са покретом руке-шаке и учениково учење и памћење функционише у садејству чула вида, слуха и додира. Тиме овај иновативни час представља нешто потпуно ново у разредној настави на нашим просторима, уједно и креативно дидактичко-методичко истраживање и обогаћивање наставне праксе.

Процес сазнања и усвајања нових појмова и повезивања са познатим информацијама, упрошћен је и сведен на игру и забаву, што наставни процес претвара у динамичан, креативан и функционалан рад. Да би направили ефикасне промене у традиционалном приступу настави, применили смо методе потпуно различите од устаљених метода на које су наставници навикли у дугогодишњем раду. Одлучили смо се за комплексну обраду тонова основне лествице, уз оспособљавање ученика за паралелно опажање и извођење истих. Тиме је музичко описмењавање сведено на меру која је у функцији активирања музичких диспозиција ученика, њиховог практичног извођења и разумевања музике уопште. Групним певањем и радом укључени су сви ученици, при чему и ученици са мање израженим музичким способностима могу активно да учествују и развију индивидуални ниво музикалности.

Циљ овог часа је да на забаван и занимљив начин, ученици већ од *првог разреда упознају C-dir лествицу и усвоје основне појмове и знања о њој*. Очигледно је да за 45 минута не могу се сви појмови, битни за област музичког описмењавања и

извођења обрадити, али обрада свих тонова Це дур лествице може бити успешно реализована применом методе визуелног приказивања тонова у лествици покретом или положајем руке, односно фономимиком.

Практично, час би започео уводним разговором о основним појединостима музике која је посредно или непосредно део животне свакодневнице појединца. Главни део часа састојао би се из два дела, при чему би се у првом делу разговарало о појмовима који се користе у предмету музичка култура, о терминима и знаковима са којима се ученици сусрећу при употреби уџбеника почев од првог разреда. У другом делу, помоћу визуелног дидактичког материјала, на којима су представљени ручни знакови, био би визуелно на сликовит начин приказан рад. За уочавање односа међу тоновима, односно „фиксирање тонских висина у свести ученика“ (Стојановић, 1997), током презентације часа користимо сликовит приказ (нотне симболе обележене одговарајућом бојом, нанизане поступно по висини, попут степеница, што представљамо одрђеним покретима руке и шаке). Овим поступком је на занимљив начин остварена комплексна обрада свих тонова Це-дур лествице, и то: читање тонова абecedом и солмизацијом, мелодијско певање тонова и записивање у линијски систем, при чему покрет руке доприноси појачаној свести о висинском распореду тонова у линијском систему. Такође, утиче и на перцепцију, односно визуелном прегледу тонова на линијском систему што развија технику опажања тонова и способност „декодирања“ – претварања одређених графичких знакова у тонове, а потом у мелодијске мотиве, композиције.

Конкретно, након основног информативног разговора, у следећој фази часа ток обраде тонова тече од звука ка покрету и слици, са синхронизацијом опажања и репродукцијом. Дакле, ученици „вођено“ сваки тон покретом руке читају, певају, записују, повезују са претходним тоном, а потом у целину – лествицу/мелодију.

У завршном делу часа, користимо ИКТ таблу, на којој је визуелни преглед електронског клавира, са нотним записом дечје песмице *Блистај, Блистај, звездо мала*. Следи обрада првог реда песме. Ученици солмизацијом и мелодијски читају нотни запис применом фономимике. За лакшу обраду, ноте из нотног записа песмице обојене су одговарајућом бојом.

ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА – ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

У прилогу је приказан пример скице часа примене фономимике у разредној настави у области музичког извођења у настави предмета Музичка култура. Час је реализован као огледни час у сеоској школи у комбинацији ученика првог, другог, трећег и четвртог разреда.

<p align="center"><u>ОГЛЕДНИ ЧАС</u></p> <p>Наставни предмет: МУЗИЧКА</p> <p>КУЛТУРА</p>		<p align="center">ОШ „САВА МУЊАН“</p> <p align="center">Крушчица</p>	
<p>Наставна јединица:</p>		<p align="center">ЛЕСТВИЦА Це-дур (C- dur)</p>	
<p>Учитељица: мр Сузана Мунђан, педагошки саветник</p>		<p>Разред:1.2.3и</p>	<p>Датум: 6. 12. 2019.</p>
<p align="center">Наставна тема: МУЗИЧКО ИЗВОЂЕЊЕ</p>			
<p>Временски оквир часа: један школски час (+ 5-10 мин за поделу и попуњавање Упитника)</p>			
<p>Тип часа: обрада</p>		<p>Облик рада: фронтални, индивидуални</p>	
<p>Циљ и задаци часа:</p>		<p><u>Циљ:</u> Упознавање са <i>C-dur</i> лествицом и усвајање основних знања о њој Усвајање појма музичке лествице (ступањ, тон, нота) – лествица Це дур. Оспособљавање ученика да именују тонове из нотног записа – применом фономимике</p> <p><u>Образовни задаци:</u> Усвајање технике покрета руке и мелодијског извођење лествице. Обрада тонова <i>C-dur</i> лествице, именовање и обележавање. Учење распореда тонова на линијском систему и клавијатурама (инструменту). Мелодијско повезивање тонова навише-наниже. Развијање слуха и распона гласа. Увод у свирање</p>	

<p>Циљ и задаци часа:</p>	<p><i>Васпитни задаци:</i> Поштује договорена правила понашања током рада. Развија вештину слушања интерпретација у одељењу. Развија интересовање за музику. Развија критичко мишљење.</p> <p><i>Функционални задаци:</i> Развијање способности доживљавања и разумевањ тонова различите висинем, боје гласа. Развијање слуха. Развијање способности изражавања емоција, доживљаја свог и туђег извођења, певања.</p>
<p>Наставне методе и поступци: вербална, аудио-визуелна, илустративно-демонстративна, рад на нотном тексту, инструменту, примена фономимике</p>	<p>Наставна средства и помагала: уџбеник, визуелна наставна средства (зидна слика са исписаном Це-дур лествицом, пано са празним линијским системом у који ћу уписати ноте лествице, флајери са записом сваког тона и знаковним извођењем тона, нотни запис композиције <i>Блистај, блистај звездо мала</i>), инструмент на коме свира учитељица, ИКТ табла, рачунар, CD компакт диск</p>
<p>Корелација: српски језик (абеседа), математика (Римски бројеви, редни бројеви), ликовна култура(боје), физичко и здравствено васпитање (држање тела, моторика руке и шаке, правилно дисање)</p>	
<p>Међупредметне компетенције: вештина комуникације, умеће учења, математичке компетенције, естетичке, компетенција за целоживотно учење, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, одговорно учешће у демократском друштву, дигиталне компетенције</p>	

Исходи: изговара/именује тонове Ц- дур лествице из нотног записа, пева по слуху тонове Ц-дур лествице и уз покрете обе шаке; разликује тонове по висини, трајању; примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању; именује музичке симболе (виолински кључ, линијски систем, ступањ, линија, помоћна црта, празнина); објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења

Стандарди постигнућа: МК 1.1.1. , МК 1.3.1. МК 3.1.3.

Активност наставника: демонстрација музичких појмова, тонова, мелодије; свирање на инструменту; указује, усмерава, координира на правилном и изражајном извођењу ученикових музичких активности, односно на певању, изговарању, покретима, држању тела, дисању, слушању

Активност ученика: учествује у мелодијским играма, прати упутства, слуша, пева, именује, закључује, правилно седи, повезује целине

- У рад су укључени и ученици по ИОПу који имају организован рад према активностима током часа, притом да уважавају рад других не ометају рад и пажљиво слушају. Задужени су за поделу материјалан и прикупљање материјала, помоћ учитељу током рада

Евалуација:

- Утисци о реализованом часу (ученици, наставници), кратак разговор
- Упитник за присутне наставнике, стручног сарадника и ученике
- Извештај о реализованом часу

Напомена:

На часу су осим ученика трећег и четвртог разреда, укључени и ученици првог и другог разреда, јер из доступне литературе сазнајемо да музичко описмењавање кроз игру, односно на забаван начин може успешно да се реализује веома рано још пре поласка у школу, а даљим радом (кроз остале разреде) стечене музичке основе се увежбавају и усавршавају, те остају део општег образовања и културе особе.

У оквиру радног простора-учионице, ученици су подељени у четири узрасне групе, према разредима које похађају. У току часа ученици ништа не записују, већ активно учествују у свим фазама часа. Да подсетимо: на овом огледном часу све музичке законитости и појаве прво треба да прођу кроз вид и слух уз одговарајући покрет обе шаке, тј. треба да се прођу искуствено кроз активност, у овом случају читање и певања солмизацијом, а у последњем примеру је препоручено и посматрање свирања учитеља, јер „садејтсво чула и покрета воде бољем разумевању“.

А после тога следи тумачење и давање одговарајућег назива. Дефиниције музичких појмова служе за схватање садржаја термина и с тога не треба од ученика тражити да их памте. У сваком случају овај час је више експерименталан и информативан, јер познавање, утврђивање и усвајање тонова C-dur лествице и њених законитости, може се увежбати на следећим часовима током школске године и у следећем разредима.

Огледни час осмишљен је као стимулативни модел за ефикасније музичко описмењавање ученика, за њихово базично образовање и побољшање музичке писмености ученика у основној школи.

Као аутор овог часа, мишљења сам да нотне записе које ученици још на почетку школовања виде у својим уџбеницима треба објаснити. Користити Музичке термине и једноставне композиције музички прочитати кроз дидактичке игре и забаву. Наиме, музичко описмењавање ученика у основној школи може почети још у првом разреду, реализовано на један занимљив начин, када је укључено више чула у пратњи покрета руку-фономимиком, што може помоћи да се стечене информациј и обрађени садржаји дуже, односно трајније памте.

ТОК ЧАСА

<p>Уводни део часа 10 мин</p>	<p><i>Информативно-мотивациона припрема за час:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- Разговор о звуковима, шумовима које чујемо (кратке вежбе дисања и распевавања уз акценат на правилно држање тела, правилно дисање и дикцију).- Информативни разговор ради стицања знања о учениковим предзнањима о тоновима, нотама, виолинском кључу, линијском систему (модел приказан на провидној фолији)
---	--

Примена фономимике у настави музичке културе
у разредној настави

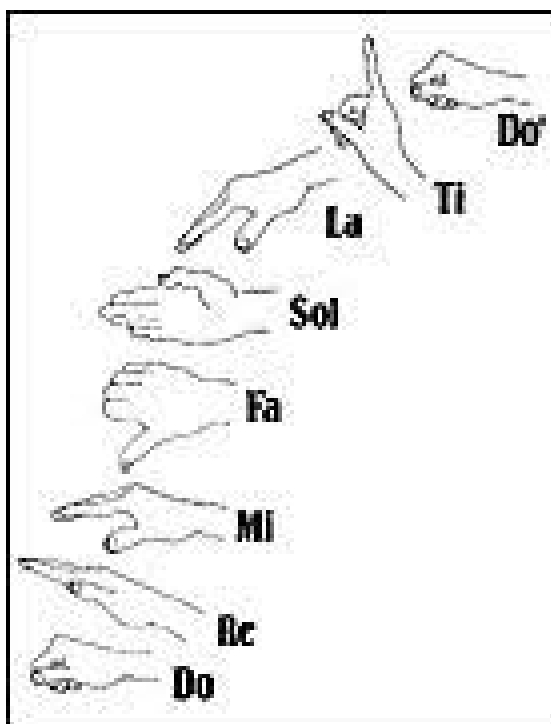
	<p>ради сликовитог приказа музичких законитости) – број линија, празнине, помоћне црте, лествица.</p> <p>ИСТИЦАЊЕ ЦИЉА ЧАСА Запис на табли: Це-дур (C- dur) лествица, обрада</p>
<p>Главни део часа 25 мин</p>	<p>Рад на обради лествице почиње демонстрацијом: лествица се учи по деловима, а затим спаја у мање целине па у целину (сваки тон посебно, а онда спојено са претходно наученим тоновима, на крају прелазимо целу лествицу навише- наниже):</p> <ol style="list-style-type: none">1.Разговор о: тоновима, њихово груписање у лествици по осам тонова (низ од седам тонова различите висине и осмог, који је поновљени први тон)2.Следи упознавање с појмом <i>ступањ</i> и објашњење појма <i>ступањ</i> (место тона у лествици). Пажњу ученика усмерава се на нотни запис <i>C-dur</i> лествице у којем су уместо имена нота римским бројевима (од I до VIII) обележени ступњеви.3.Објаснити да постоје два начина именовања нота: солмизација (<i>до, ре, ми...</i>) и абцеда (c,d,e,f, g,a,h).4. Испод римских бројева исписује се абecedни назив тонова (c,d,e,f,g,a,h,c), а потом и назив солмизацијом (<i>до, ре, ми фа, сол, ла, си, до</i>),5. Нагласити да она почиње и завршава се тоном (нотом) Це (ДО), због чега и носи тај назив.6. Информативно поменути да постоје и друге лествице, које почињу од других тонова и по њима носе називе.

Главни део

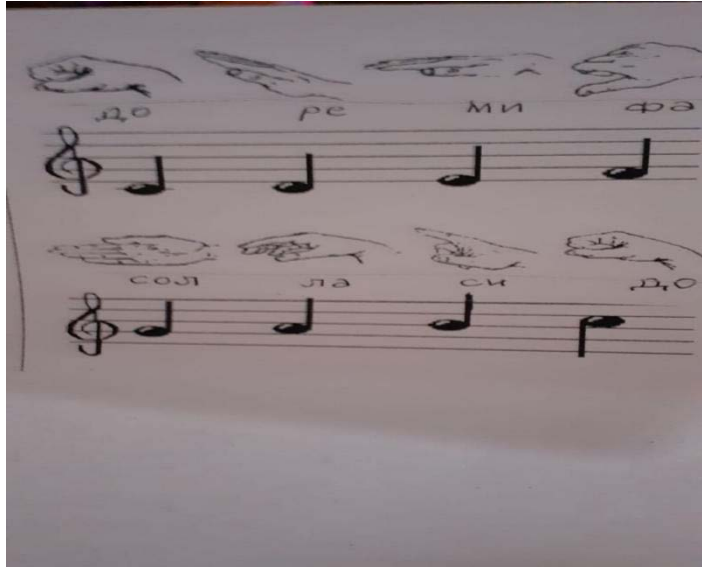
25 мин

7. Мелодијски певам и свирам *C-dur* лествицу (без нотног записа, али свирам на инструменту са диркама који је на ИКТ табли визуелно прегледан за ученике), да ученици слуховно и визуелно уоче висинску разлику тонова
8. Ученици на занимљив начин (покретима обе шаке) долазе до сазнања, тако што кроз игру следи **обрада сваког тона појединачно, одговарајући покрет и положај обе руке и шаке за сваки тон**, (именовање: *слика бр.2* - графички, *слика бр.3* - мелодијски, сликовито)

Слика бр.2

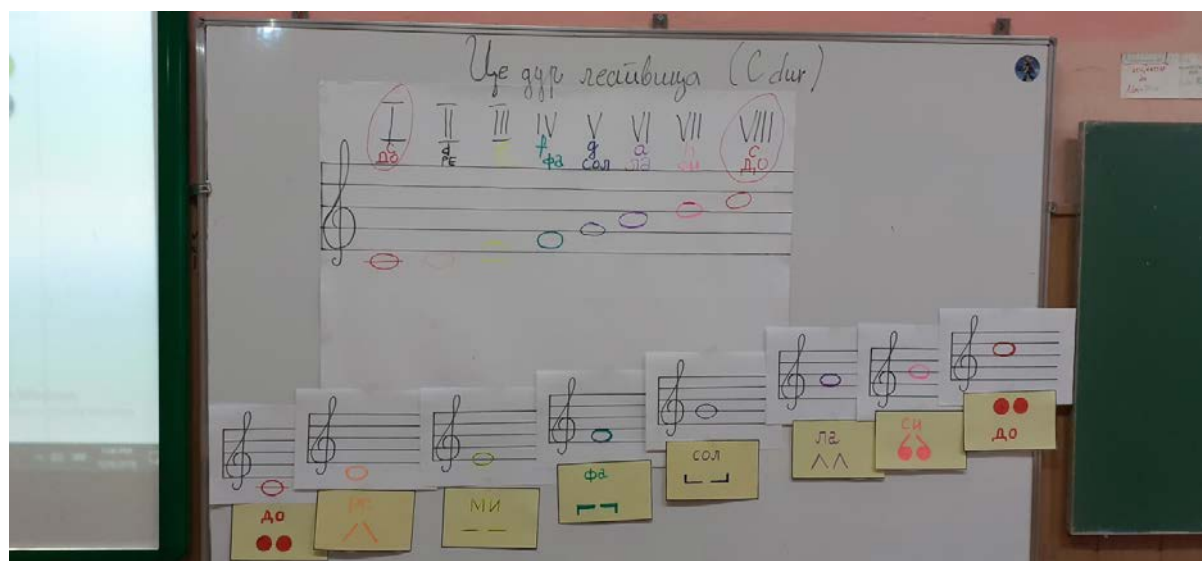

Слика бр.3

9. Користимо флајер за сваки тон за визуелни ефекат, који лепим на табли - тонови се нижу поступно, по висини, као што се пењемо уз мердевине, тј. **лестве**, или степенице, тј. **скале**.
10. Приликом објашњавања покрета и положаја руке-шаке за сваки тон пажњу ученика усмеравам на нотни запис тона у лествици. Ученици стоје док читају запис (укључено је и тело у рад)
11. Упоредо исписујем лествицу на линијском систему и са осмим тоном ученици уочавају изглед лествице и закључују о томе шта је лествица.
12. Певање солмизацијом лествице уз визуелно прегледну пратњу/свирање на инструменту на ИКТ табли: навише-наниже уз покрете обе руке-шаке и комбинацију различитих тонова.
13. Кратка провера: мелодијско читање тонова по диктату из нотног записа (лествица на табли или флајерима).
14. Сараднички рад ученика подршка, коментар, помоћ, сугестије, анализа током читања тонова и певања солмизацијом.

<p>Завршни део</p> <p>10 мин</p>	<p>*Ученици слушају снимак композиције <i>Блистај, блистај звездо мала</i>, па излажу своја сазнања о композицији.</p> <p>Ученици могу (уколико има времена) да солмизацијом уз примену фономимике, отпевају први део композиције уз учитељицину помоћ. Ово је најаву о раду на следећем часу: мелодијска обрада целе композиције читањем нотног записа.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ученици имају могућност да изнесу свој став о раду, као и о томе колико су им били јасни одговори осталих - Подела Упитника
<p>Изглед табле</p>	<p>Це-дур лествица:</p> <p>Исписано осам римских цифара (ступњеви), абецедно именовани тонови испод сваког броја, а потом и солмизацијом исписати тонове.</p> <p>(Написати Це-дур лествицу.)</p> <p>Излепљени флајери за сваки тон (Слика бр. 4)</p>

Слика бр. 4 Изглед табле

ЗАКЉУЧАК

Из одговора анкетираних испитаника, евидентно је да реализована образовна активности, приказује методолошко трагање за још један приступ и начин унапређивања образовне праксе и усавршавања образовног рада са ученицима. Процентом примене фономимике у раном музичком описмењавању ученика, организована је и презентавана настава која подржава узрасне и интелектуалне разлике и способности ученика. Идеја и креативност предавача је очигледна, реализација програма организована је у условима који практичан рад чине занимљивим, динамичним и иновативним. Пажња ученика је активна током целог часа. Ученици показују радозналост, непосредност и са нескривеним задовољством прате наставу. Они посматрају, слушају и реагују на погрешке током рада, исправљају једни друге, критични су и самокритични.

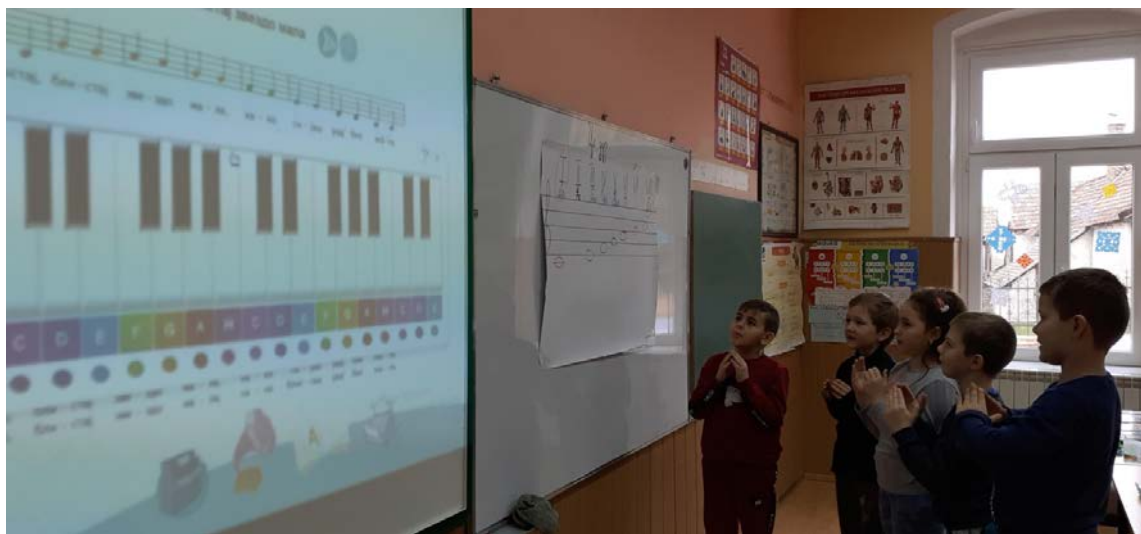
Дидактичко-методички час је обликован у форми делатности активног учешћа ученика, при чему су обезбеђени услови да ученици од првог разреда основне школе усвајају садржаје наставе преузетих из старијих разреда, али методички прилагођен рад узрасним особинама ученика.

Како су истраживања у школи Виготски и друга показала да узрасне особине нису препрека усвајању научних знања од самог почетка наставе у правилно организованој настави, тако смо показали да примена фономимике у периоду почетног музичког описмењавања има ефикасну улогу. Стога за функционално учење на часу и усвајање многих музичких појмова и законитости, фономимика може бити веома погодан приступ и поступак рада са децом, јер развија концентричан мисаони развој, а истовремено задовољава децу потребу за игром, покретом и забавом.

Гледано у целини примена фономимике у настави побија основни карактер устаљеног начина рада. Извесно је да може утицати на распоређивање програмских целина и тема сходно узрасту ученика и њиховим развојним особеностима и одликама мисаоног развоја. Може се применити корелација наставних садржаја унутар предмета, односно изводљиво је логичко повезивање програмских садржаја почев од првог разреда до осмог, у концентричном распореду наставног градива. Такође, показали смо да је применом фономимике на једном часу обраде, могуће обрадити свих осам тонова лествице, што условљава промену структуре годишњег фонда часова, те за област музичког описмењавања може се организовати већи број часова утврђивања и вежбања у односу на број часова обраде.

Предложени методички прилаз музичком описмењавању ученика од почетка основне школе методски је иновативан приступ функционалном учењу, такође информисе наставнике како да унесе новине у свој рад. Уз то процес општења и сарадње између ученика, ученика и наставника током наставе која је подржана покретом руке развија сараднички и комуникацијске компетенције. Показало се да применом покрета руке у настави, ученици садржаје програма и појмове усвајају у

самом процесу стицања знања, односно може ефикасно допринети на подизању нивоа музичке писмености ученика у основној школи. (Слике 5, 6 и 7: *Примена фономимике на часу*)

Слике 5, 6 и 7: Детаљи са часа

Литература:

- Брковић, А. (2011): *Развојна психологија*, Чачак, Регионални центар за професионални развој запослених у образовању.
- Васиљевић, З. М., (2000, 2006). *Методика музичке писмености*, Београд: Академија, Завод за уџбенике.
- Васиљевић, З. М. (1978): *Методика наставе солфеџа*, Београд, Универзитет уметности.
- Виготски, Л. С. (1996): *Дечија психологија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Вујаклија, М. (1986): *Лексикон страних речи и израза*, Београд: БИГЗ.
- Десница Р. и Кошта Т. (2013): *Утјецај важнијих еуропских гласбених педагога на развој наставе гласбе у Хрватској и Словенији у другој половини 20. Стољећа*, Задар, Свеучилиште у Задру, Одјел за изобразду учитеља и одгојитеља, доступно на: <https://www.scribd.com/document/338994436>
- Дробни, И., (2009): *Наставна средства у педагогији музичке писмености*, *Настава и васпитање*, vol. 58, br. 1, str. 44-53
- Дробни, И. и Милетић, А. (2016): *Учитељски течај Миодрага А. Васиљевића (1940-1941)*, *Иновације у настави*, Учитељски факултет у Београду, 29 (2), 98-106.
- Ивановић, Н. (2008): *Образовање музиком – предлог образовног модела кроз образовање музиком (докторска дисертација)* Београд, Факултет музичке уметности
- Ивић, И. (1977): *Активно учење*, Београд, Институт за психологију и УНИЦЕФ.
- Јовић-Милетић, А. (2011): *Почетно музичко описмењавање на српском*

- музичком језику*, Београд: Дијамант принт.
- Кршић-Секулић, В. (2006): *Мануелни покрет као показатељ темпа, израза и карактера приликом извођења и опажања музике*, Зборник осмог педагошког форума сценских уметности. Београд: Факултет музичке уметности, 120-125.
 - Монтесори, М. (2001): *Откриће детета*, Београд, Catholic Relief Services, Чигоја штампа.
 - Монтесори, М. (2003): *Упијајући ум*, Београд: ДН Центар.
 - Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Музичка култура / Ана Тупањац и др. - Београд : Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања : Министарство просвете Републике Србије, 2010 (Стара Пазова : СавПо).
 - Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе учења за први разред основног образовања и васпитања (С. Гласник РС – Просветни гласник, бр. 10/2017).
 - Правилник о наставном плану и програму за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања („Просветни гласник“, бр. 11/16).
 - Стојановић, Г. (1997): *Музичко описмењавање ученика млађих разреда основне школе*, Учитељ: часопис Савеза учитеља Републике Србије: часопис за педагошку праксу и теорију у млађим разредима основне школе, 55/56, 81-87.
 - The mobile music school (2017). The Kodaly Method: Fun Hand-signing Games Dostupno na: <http://mobilemusicschool.ie/blog/kodaly-method-music-games/>
 - https://en.wikipedia.org/wiki/John_Curwen
 - <http://mobilemusicschool.ie/blog/kodaly-method-music-games>
 - http://kodaly.hu/zoltan_kodaly/ethnomusicology
 - <https://www.musikinesis.com/artifacts-of-interest/1914-the-dalcroze-idea-what-eurhythmic-is-and-what-it-means>
 - https://www.youtube.com/watch?v=kK_yQN83kUA

Suzana Muncan
Elementary school "Sava Muncan" Kruscica, Bela Crkva

APPLICATION OF PHONOMYMICS IN TEACHING MUSIC CULTURE IN
CLASSROOM TEACHING

Summary: In the work with students of younger grades, more precisely combined - from the first to the fourth grade, the possibility of applying phonomimics in the teaching of music culture was examined. The paper is an attempt to go beyond the classical organization of teaching this subject. By applying phonomimics, as a methodological innovation, the vagueness of program contents was reduced, while the number of processing hours was reduced in favor of determining and practicing hours. The dynamism of the time is enhanced.

Teacher creativity directly encourages students' motivation and independence. Functional learning is achieved by applying stimulating teaching tools for the class, didactic-methodical vertical and horizontal linking of the content of music culture programs and directing students to memorization through situations that are imposed on the senses. In the final part of the class, with an interactive five-minute check, the lecturer gains insight into the results of the work he achieved in that class. That is, whether learning through phonomimics has an effect on shaping different segments of teaching and learning. Also, our intention with this paper is to inform teachers about the application of phonomimics in younger grades and encourage them to search for adequate methodological solutions in the teaching of music culture.

Keywords: Music culture, music literacy, phonomimics, teaching methods, functional learning.

Рад је примљен 13. 01. 2020. године, а рецензиран 12. 04. 2020. године.